

11003007
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

СИСТЕМА І СТРУКТУРА

СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ:

ПАМ'ЯТІ АКАДЕМІКА Л.А. БУЛАХОВСЬКОГО

Збірник наукових праць

НАЦІОНАЛЬНА
ПАРЛАМЕНТСЬКА
БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНИ

КИЇВ
ЗНАННЯ УКРАЇНИ
2006

29086882
115
115
115

Образотворчі
Мистецтва

Редакційна колегія:

В.І. Гончаров, канд. філол. наук, професор (відповідальний редактор);
А.М. Григораш, канд. філол. наук, доцент (відповідальний секретар);
М.Я. Брицин, докт. філол. наук, професор;
Л.П. Іванова, докт. філол. наук, професор;
Ф.О. Нікітіна, докт. філол. наук, професор;
Н.І. Озерова, докт. філол. наук, професор;
М.Я. Плющ, докт. філол. наук, професор;
О.О. Тараненко, докт. філол. наук, професор;
Л.С. Віннічук, канд. педагог. наук, доцент;
О.І. Дашенко, канд. філол. наук, доцент;
М.П. Дворжецька, канд. філол. наук, професор;
Т.І. Плужнікова, канд. філол. наук, доцент;
Т.В. Слободянюк, канд. філол. наук, доцент;
М.М. Тягунова, канд. філол. наук, доцент;
Н.В. Хруцька, канд. філол. наук, доцент.

Рецензенти:

Н.Л. Іваницька, докт. філол. наук, професор;
Є.А. Карпіловська, докт. філол. наук;
Т.Ю. Ковалевська, докт. філол. наук;
Л.М. Полюга, докт. філол. наук, професор;
О.А. Сербенська, докт. філол. наук, професор.

С40 Система і структура східнослов'янських мов: Пам'яті академіка Л.А. Булаховського: Зб. наук. праць (Редкол.: В.І. Гончаров (відп. ред.) та ін. — К.: Знання України, 2006. — 316 с. Бібліогр. в кінці ст. — Укр., рос.
ISBN 966-7201-26-0

У збірнику вміщено наукові праці докторантів, аспірантів, професорсько-викладацького складу мовознавчих кафедр Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова та інших вузів України з актуальних проблем східнослов'янського мовознавства. Тематика статей охоплює питання граматичної будови і лексичного складу східнослов'янських мов, етимології і словотвору, історії і взаємодії мов, культурології і стилістики. Об'єктом лінгвістичного аналізу виступають структурні одиниці різних рівнів мовної системи. У полі зору мовознавців питання фонетики, морфології, синтаксису, лексикології, термінології та лексикографії.

Для викладачів, аспірантів, студентів філологічних факультетів, учителів української та російської мов середніх шкіл та гімназій.

ББК 81.2я43

змістове та художньо-образне навантаження, наприклад: *Ген обізвався тирлич язичковий. / / тирлич-лихоманник обізвався. / На цій барвистій і строкатій мові / природа озивається до нас* [3, с. 30].

Саме конструкції з лексемою «мова» сприяють максимальному згущенню думки, як-от: *У тирлича весняного — бельканто: / розцвів — немов звучить, немов співа. / Мов промовля на мові есперанто / пелюстка кожна в тирлича жива* [3, с. 30]. Функціонуючи в метафоричному контексті словесний образ *мова есперанто* стає змістовно наснаженим.

Аналіз лексико-тематичної парадигми «слово — мова» свідчить про існування текстових структур з незвичним перетином лексем «мова» і «слово», наприклад: *Причувається з саду квапливий, гамований шерех, / причувається шепіт і чується мова без слів... / Місяць світить над обрієм — юний, палкий романсеро, / золотого плаща розіслав по щасливій землі* [3, с. 124].

Отже, парадигматика на рівні ідіолекту дає змогу окреслити певні лексико-тематичні ряди, що є визначальними для творчості Євгена Гуцала, описати смислові, емотивні, функціональні відношення між окремими компонентами цих рядів, а також з іншими компонентами більших чи менших дискурсивних одиниць.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.-Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. — 1440 с.
2. Григорьев В.П. Поэтика слова. — М., 1979. — 138с.
3. Гуцало Є.П. Твори: В 5 т. — Т. 5: Поезії, статті. — К.: Дніпро, 1997. — 576 с.
4. Павлович Н.В. Образование поэтических парадигм // Проблемы структурной лингвистики. — М., 1983. — С. 74-87.
5. Реснт Н. О. Семантичне поле із значенням «слово — мова» у «Кобзарі» Тараса Шевченка. — К., 1997. — 37 с.
6. Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики. — М.: Логос, 1999. — 235.
7. Ставицька Л.О. Естетика слова в художній літературі 20 — 30 рр. ХХ ст.: Автореф. дис. ... докт. філол. наук. — К., 1996. — 52 с.
8. Шмелёв Д.Н. Проблемы семантического анализа лексики. — М.: Наука, 1973. — 280 с.

СТИЛІСТИКА І КУЛЬТУРА МОВИ. ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ МОВ

І.А. Аскерова

ЕКОНОМІЧНІ ТЕРМІНИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ДЕЯКИХ КОМЕРЦІЙНИХ СТРУКТУР У ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Пропонована розвідка присвячена важливим для сучасної лінгвославістики проблемам, пов'язаним з особливостями розвитку та функціонування термінологічних одиниць, а саме тих, що обслуговують сферу економіки й бізнесу, в польській мові у зіставленні з українською. **Актуальність** статті визначається також не лише потребою дослідження динамічних процесів у галузі економічної термінології обох мов, а й необхідністю створення передумов для укладання двомовних словників відповідної термінологіки.

Методологічні засади дослідження термінології пов'язані з іменами О. Реформатського, Б. Головіна, В. Даниленко, В. Дорошевського, Г. Курковської та ін. Лінгвістичний аналіз спеціальної лексики з використанням інформаційних

технологій здійснюється Е. Скороходьком, Т. Кияком, С. Шеловим та ін. Системність термінології розглядається у працях Т. Канделаки, Г. Мельникова та ін. Особливості термінологічної номінації досліджуються Т. Журавльовою, М. Володіною та ін. Значна частина праць являє собою лінгвістичний опис конкретних терміносистем, спрямований на виявлення структурно-семантичних особливостей лексики різних галузей науки. Зокрема у полоністиці проблемам медичної термінології присвячені розвідки М. Гурніч, зоологічної — Е. Явнюк, логопедичної — Г. Межеєвської, музичної — Р. Синельникофф та ін.; в україністиці дослідження біологічної термінології представлене у працях Л. Симоненко, геологічної — М. Годованої, психологічної — Л. Веклинець, педагогічної — Т. Бевз, військової — Л. Мурашко та ін., аналізу української термінології ринкових відносин присвячена кандидатська дисертація О. Покровської.

Типологічне дослідження польської та української економічної лексики, наскільки нам відомо, досі не було предметом спеціального вивчення.

Об'єктом нашої розвідки є польські та українські терміни іншомовного походження, які позначають основні економічні структури (пол. *kartel, trust, koncern*; укр. *картель, трест, концерн*).

Матеріалом для аналізу слугували тлумачні та перекладні словники польської, української та інших мов, а також монографічні дослідження.

Мета статті полягає у встановленні обсягу семантики запозичених термінологічних одиниць у польській та українській мовах у зіставленні з мовою-продукентом, а також у виявленні своєрідності функціонування термінів відповідної терміносистеми в обстежуваних мовах.

У практичному відношенні представлений опис основних лексичних засобів, які активно функціонують у польській та українській мовах у сфері зовнішньої і внутрішньої торгівлі, може сприяти виробленню принципів підбору еквівалентів, адекватних засобів вираження понять для обох мов при укладанні словників, формуванні лексичного мінімуму у процесі навчання польській мові як іноземній тощо.

Як відомо, одним із найбільш поширених способів появи нових термінів є пряме запозичення. Наукова термінологія має досить високу здатність сприймати іншомовні елементи, які формують спільний лексичний фонд у різних, не обов'язково споріднених, мовах. Це означає, що зростання словникового складу мови за рахунок наукової термінології обов'язково супроводжується процесом запозичення окремих іншомовних слів, особливо разом із запозиченням відповідного наукового поняття [6, с. 58-86].

У системі сучасної польської та української економічної термінології, що склалися на ґрунті широкого та всебічного використання всіх ресурсів загальнонаціональної мови, інтернаціональні терміни є її органічною частиною. Під інтернаціоналізмами (від лат. *inter-* «між» та *nation (nationis)* «народ») ми розуміємо слово або вислів, що належить до спільноетимологічного фонду ряду мов, близьких походженням або історичною належністю до певної зони [15, с. 225].

Аналіз інтернаціоналізмів у сучасній польській та українській економічній термінології виявив, що найчисельнішу групу термінів, запозичених у кінці ХХ ст., становлять запозичення з європейських мов, переважно англійської. Інтенсивний вплив іншомовних елементів спричинений передовсім екстралінгвістичними факторами, а саме переходом до відкритої економіки й, відповідно, потребою створення нових термінолексем для номінації нових понять.

Частина лексичних одиниць була запозичена польською та українською мовами в кінці ХІХ ст., ці терміни пізніше вийшли з ужитку, однак, залишалися на периферії лексичного складу мовної системи як слова, орієнтовані на

використання по відношенню до зарубіжної дійсності. У словниках, як правило, ці лексеми супроводжувалися відповідним кваліфікатором. В останні десятиліття ХХ ст. відбувся процес їхньої актуалізації, переорієнтації на сьогодишню дійсність (пор. пол. *kartel, koncern, trust, holding* та ін., укр. *картель, концерн, трест, холдинг* тощо).

Інша частина термінів являє собою нові запозичення. Їхні часові рамки можна обмежити вісімдесятими-дев'яностими роками ХХ ст., пор. пол. *franszyza, menedżer, leasing*, укр. *франшиза, менеджер, лізинг* та ін.

Одними з найдавніших запозичень, належних до аналізованої лексико-семантичної групи, є *картель, трест* і *концерн*.

Усі ці терміни використовуються на позначення форм угод, що укладаються між групою близьких за профілем підприємств з метою монополізації ринку. Незважаючи на спільні цілі, ступінь злиття підприємств, що входять до складу картелів, трестів та концернів — неоднакова.

Так, у картелях підприємства зберігають свою виробничу і комерційну самостійність, а домовляються про обсяги виробництва, ціни, ринки збуту тощо, щоб одержати монопольний прибуток шляхом усунення конкуренції всередині картелю і подолання «зовнішньої» конкуренції [ЕЕ, 2, с. 739-740].

Під концернами розуміють об'єднання підприємств різних галузей народного господарства, учасники якого втрачають власність на засоби виробництва і вироблений продукт, а головна фірма здійснює за іншими учасниками об'єднання фінансовий контроль [тж, 1, с. 70-71].

У трестах підприємства повністю підпорядковуються єдиному управлінню, втрачаючи свою виробничу, комерційну та юридичну незалежність. За формою трести не відрізняються від концернів. Відмінності полягають передовсім у цілях об'єднання. Трести створюються з метою захоплення ринку, концерни, натомість, є об'єднаннями виробничого характеру.

Зупинимося детальніше на семантичному аналізові цих термінологічних одиниць у польській та українській мовах.

Картель (франц. *cartel* «виклик на дуель»): 1) об'єднання незалежних компаній (серед них і міжнародних) для знищення конкуренції та одержання монопольного прибутку [СІС, с. 509]. Відзначимо, що у французькій мові іменник *cartel* належить до загальноновживаної лексики й має такий семантичний обсяг: 1) ек. картель; 2) політ. блок, об'єднання; 3) виклик на дуель, поєдинок; 4) настінний годинник [ФУС, с. 65].

Перше з наведених значень лягло в основу міжнародного економічного терміна, пор. франц. *cartel*, нім. *Kartell*, італ. *cartello*, болг. *картел*, рос. *картель*, чеськ. *kartel*, пол. *kartel*, укр. *картель* та ін.

У польській мові термінологічний сенс лексеми *kartel* зафіксований у галузевих та загальних словниках ще на початку ХХ ст.: *kartel* — 1) umowa fabrykantów mająca na celu zmonopolizowanie w swoich rękach jakiegokolwiek wyrobu, ażeby potem naznaczać na niego dowolne ceny; 2) umowa, porozumienie się, np., co do oznaczenia jednakowych cen na towary; 3) umowa fabrykantów w celu podniesienia lub utrzymania ceny wyrobów pewnej wysokości; związek, syndykat, trust [SW, 2, с. 281]. Наведені тут значення підтверджують положення про те, що перші картелі були об'єднаннями виробників з метою збереження певного рівня цін, так звані цінові картелі.

Варто зауважити, що слово *kartel* у польській мові функціонувало значно раніше згаданого вище датування в інших, не в економічній, сферах мовного спілкування. Так, у першій половині ХІХ ст. було запозичене польською мовою факультативне значення французького *cartel* — «виклик на дуель»: ... 5) wyzwanie

piśmienne na pojedynki z oznaczaniem czasu, miejsca, broni i innych warunków spotkania [SW, 2, s. 281], а ще раніше словом *kartel* позначався порядок боротьби на лицарських турнірах: ...4) dawn. porządek w turniejach, do którego powinni byli stosować się walczący [там же]. Обидва ці сенси до початку ХХ ст. застаріли і вийшли з ужитку, у словниках супроводжуються відповідною графічною позначкою — *dawn.* «давнє, застаріле».

В основі семантики слова *kartel* лежить, таким чином, поняття «договір, угода», що дає підстави використовувати його для номінації різного роду об'єднань, союзів, блоків у різних сферах діяльності. Так, у ХІХ ст. у польській мові термін *kartel* був досить поширеним і функціонував у політичній та юридичній термінології, позначаючи «міждержавну та міжпартійну угоду»: *kartel* — 1) ugoda, umowa, układ pomiędzy państwami w różnych sprawach politycznych i społecznych, zarówno podczas wojny, jak i pokoju, np., co do swobody stosunków handlowych, co do cel, wymiany korespondencji, wydawania zbiegów i zbrodniarzy albo wykupu jeńców; 2) związek stronnictw przyjaznych rządowi (w Niemczech) w celu utrzymania stałej większości: Opierał się «żelazny kanclerz» na kartelu konserwatystów z partią narodowoliberalną. Liberalowie i radykaliści zawarli kartel wyborczy [тж].

У зв'язку з цим в активному використанні перебувала низка складених термінологічних одиниць з лексемою *kartel* у якості домінанти: *kartel celny* (митний картель), *kartel pocztowy* (поштовий картель), *kartel o wykupie jeńców* (картель для викупу полонених) та ін.

Аналізована лексема, таким чином, входила в синонімічний ряд зі словами: *umowa* — *ugoda* — *układ* — *porozumienie* — *kartel*.

У сучасній польській мові термін *kartel* функціонує одночасно у трьох терміносистемах — економічній, юридичній та політичній: *kartel* (fr. *cartel*): 1) ekon. monopolistyczny związek przedsiębiorstw jednej gałęzi produkcji mający na celu wykluczenie konkurencji między sobą, ustalenie cen na wysokim poziomie i podział rynków zbytu; także grupa przedsiębiorstw należących do tego związku; 2) prawn. porozumienie między państwami w sprawie wymiany więźniów lub jeńców wojennych [NSJP, s. 311], а також 3) ...zrzeszenie i porozumienie partii politycznych w celu przeprowadzenia wspólnego programu w jakiejś sprawie [SWO, s. 344].

Семантика терміна *картель* протягом його функціонування на українському ґрунті також не залишалася незмінною. Так, етимологічний словник української мови містить інформацію про те, що спочатку лексема була запозичена з французької мови за посередництвом польської або німецької зі значенням «письмовий виклик на дуель» і вже пізніше термінологізувалася [ЕСУМ, 2, с. 396]. Подібні процеси відбулися й у російській мові, про що свідчить, наприклад, уривок з «Євгенія Онєгіна» О. Пушкіна:

То был приятный, благородный,
Короткий вызов иль *картель*.
Учтиво, с ясностью холодной,
Звал друга Ленский на дуэль.

У другій половині ХІХ ст. слово зазнало розширення свого значення. З розвитком капіталізму було скасовано привілеї, якими до того часу користувалися станові організації ремісників, і запроваджено міщанський лібералізм. Підприємці об'єднувались у союзи однорідних підприємств, відмовляючись від взаємної конкуренції, з метою регулювання виробництва і збуту, а також протидії економічним потрясінням. Ці об'єднання з часом стали потужними монополіями і отримали назву *картель*.

Зіставлення обсягу семантики обстежуваного терміна у двох споріднених мовах на основі його словникової фіксації дозволяє зробити висновок про те,

що у польській мові семантика цієї термінологічної одиниці ширша, ніж в українській, де *картель* виступає лише з одним значенням, яке співвідносить його з економічною термінологією.

Натомість коло похідних лексеми *картель* в українській мові ширше і нараховує 4 деривати (у польській — 3): *картельний* «той, що стосується картелю» (*картельна угода, картельна ціна*); *картелювання* «дія за значенням дієслова *картелювати*»; *картелювати* «об'єднувати у картелі»; *картелюватись* «об'єднуватись у картелі», недок. від *картелювати*. У польській мові відповідно: *kartelizacja* «zrzeszenie przedsiębiorstw przemysłowych w kartelach, tworzenie karteli»; *kartelowy* «przymiotnik od kartel (umowa kartelowa)»; *kartelowiec* «członek kartelu».

Підбираючи еквіваленти з метою перекладу, отримуємо такі пари: *картельний* — *kartelowy*, *картелювання* — *kartelizacja*. Відсутність як в українській, так і в польській мовах однослівних термінів-еквівалентів зумовлює необхідність використання описових конструкцій, що може створювати певні труднощі при перекладі, пор. *картелювати* — *zrzeszać (przedsiębiorstwa) w kartelach*; *картелюватись* — *zrzeszać się w kartelach*; *kartelowiec* — *член картелю*.

Трест (англ. *trust* «довіра»): 1) одна з форм монополії, за якою всі об'єднані підприємства повністю втрачають свою виробничу, комерційну, юридичну самостійність і підпорядковуються єдиному управлінню; 2) у деяких країнах — об'єднання підприємств, пов'язаних між собою однорідністю продукції або різними стадіями переробки сировини [СІС, с. 906].

Лексема походить з англійської мови, де вона належить до загальноживаної лексики й має такий зміст: 1) довіра, віра; 2) відповідальність, відповідальна посада; 3) надія; 4) ком. кредит; 5) опіка; 6) управління майном за довіреністю; 7) трест [АУС, 2, с. 562]. Отже, в основі семантики слова *трест* лежить поняття «віра, довіра», тобто трест — це організаційна структура, заснована передовсім на довірі, яку виявляють власники акцій, передаючи їх в управління тресту.

Лексема є міжнародним економічним терміном, пор. англ. *trust*, франц. *trust*, нім. *Trust*, пол. *trust*, болг. *трест*, рос. *трест*, укр. *трест* та ін.

Словотвірний ланцюжок з компонентом *трест* в українській мові ширший, ніж у польській, і налічує 5 одиниць (у польській лише 1): *трестований* — дієприкметник від *трестувати*; *трестувати* — док. і недок. «об'єднувати (об'єднати) у трест»; *трестуватись* — док. і недок. «об'єднуватись (об'єднатись) у трест»; *трестовик* «працівник тресту»; *трестівський* — прикметник від *трест*.

У польську мову слово *trust* було запозичене приблизно у кінці XIX ст. з одним значенням: «zmowa wielu fabryk pod kierownictwem tzw. opiekunów w celu rozdzielenia dochodów z tych fabryk w umówionym stosunku i w celu ograniczenia produkcji oraz podniesienia ceny wyrobów» [SW, 7, с. 130].

У сучасній польській мові, подібно як і в українській, аналізована лексична одиниця має одне значення, що співвідносить її з економічною термінологією: *trust* (wym. *trust* albo *trast*) — *ekon. wielkie przedsiębiorstwo powstałe z połączenia pewnej liczby przedsiębiorstw, których dotychczasowi właściciele stają się udziałowcami otrzymującymi zyski zależnie od liczby posiadanych udziałów czy akcji (ang.)* [NSJP, с. 1050].

Серед похідних польського терміна *trust* можна навести лише один дериват — прикметник *trustowy*. Для польської мови не можна підібрати однослівних еквівалентів, тому ці терміни доводиться передавати описовими конструкціями: *трестований* — *sfuzjowany (połączony) w jedno przedsiębiorstwo*; *трестуватися* — *połączyć się w trust*; *трестувати* — *połączyć w trust*; *трестовик* — *pracownik trustu*.

Хронологічно більш пізньою монополістичною господарською структурою, порівняно з картелями, синдикатами, трестами та холдингами, є концерн. Цим і пояснюється дещо пізніше запозичення цього терміна польською та українською мовами.

Концерн (англ. *concern* «фірма, підприємство» < лат. *com-* (*con-*) «разом» та *cernere* «розрізняти»). У якості мови-продуцента, подібно як і для терміна *trust*, виступає англійська мова, де ця термінологічна одиниця також належить до загальноновживаної лексики й має такий семантичний спектр: 1) тривога, занепокоєння; 2) турбота; 3) відношення, стосунок, причетність; 4) справа; 5) інтерес; 6) значення, важливість; 7) підприємство, концерн [АУС, 1, с. 222].

В основу міжнародного економічного терміна ліг один із вторинних сенсів цього апелатива: англ. *concern*, нім. *Konzern*, франц. *konzetn*, болг. *концерн*, рос. *концерн*, пол. *koncern*, укр. *концерн* та ін.

У польській мові перша словникова фіксація терміна належить до 30-х років ХХ ст.: *koncern*, zob. *kartel* [РЕН, 2, с. 513]. Відсилання до слова *kartel* у словниковій статті може свідчити про те, що автори енциклопедії розглядали терміни *koncern* і *kartel* як абсолютні синоніми.

Варто зазначити, що у другій половині ХХ ст. досліджувані польські та українські термінологічні одиниці характеризувалися «капіталістичною» маркованістю, тобто вони вживалися по відношенню до капіталістичної дійсності, оскільки в економіці УРСР та Народної Польщі була відсутня реалія, яка б позначалася цією лексемою, пор. укр. *картель* «одна з форм капіталістичної монополії ...» [СУМ, 4, с. 110], *koncern* ekon. forma monopolu, zjednoczenie przedsiębiorstw kapitalistycznych, dokonywane zwykle przez zakup akcji lub udziałów, przy czym każde przedsiębiorstwo zachowuje własną osobowość prawną, ma jednak wspólnego właściciela i wspólny zarząd [SWO, с. 376] ітп.

У дев'яності роки ХХ ст. з переходом до ринкової економіки відбувся процес семантичного відродження обстежуваних термінів, використання їх для номінації новоутворених в Україні та Польщі господарських структур.

У сучасній українській мові *концерн* має одне термінологічне значення, а саме: «форма об'єднання підприємств різних галузей промисловості, транспорту, торгівлі для здійснення спільної діяльності» [СІС, с. 556].

З терміном *koncern* / *концерн* у функції домінанти утворені складені термінологічні одиниці: *koncern pionowy* / *вертикальний концерн* — об'єднує підприємства різних галузей, пов'язаних технологічним процесом виробництва; *koncern poziomy* / *горизонтальний концерн* — об'єднує підприємства однієї галузі.

В обох мовах термін відмінюється за парадигмою іменників чоловічого роду з основою на твердий приголосний. Від нього не утворено дериватів, тобто словотвірний ланцюжок є нульовим.

Таким чином, семантичний аналіз деяких термінологічних одиниць на позначення комерційних структур дозволяє нам зробити певні висновки: досліджувані у розвідці терміни являють собою лексичні запозичення з англійської та французької мов. У ході нашого дослідження було встановлено, що в мові-продуценті — це слова, що належать до загальноновживаної лексики. Вони мають широкий спектр значень, причому термінологічний сенс у них є, як правило, периферійним, але саме він ліг в основу інтернаціональних економічних термінів. Зіставлення обсягу семантики лексем у мові-реципієнті і мові-продуценті показує, що засвоюється, переважно, одне значення слова. Це зумовлене метою запозичення: назвати явище, реалію, для якої не існує найменування в рідній мові, у той час як інші сенси слова іншомовного походження вже наявні, названі у мові-реципієнті питомими лексемами і немає необхідності у їх запозиченні.

Хронологічні рамки запозичення термінів пол. *kartel, trust, koncern*; укр. *картель, трест, концерн* обмежуються кінцем XIX — початком XX століття. Характерною рисою цих одиниць є подібність їхнього подальшого семантичного розвитку в польській та українській мовах, а саме: «капіталістична» маркованість за радянських часів та деідеологізація, деполітизація, що відбулись у дев'яностих роках XX ст. у зв'язку з переходом до ринкової економіки.

ДЖЕРЕЛА

1. АУС — Англо-український словник у 2 т. / За ред. Балла М. І. — К., 1996.
2. Дрозд — Дрозд О.М., Дубічинський В.В., Д'яков А.С. Словник-посібник економічних термінів: російсько-українсько-англійський. — М., 1997.
3. ЕЕ — Економічна енциклопедія у 3 т. / За ред. Гавришина В.Д. — К., 2000.
4. ФС — Загородній А.Г. Фінансовий словник. — Львів, 2000.
5. СБТ — Загородній А.Г., Сліпушко О.М., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Словник банківських термінів. — К., 2000.
6. ЕСУМ — Мельничук О.С., Коломієць В.Т., Ткаченко О.Б. Етимологічний словник української мови. — К., 1985.
7. СІС — Словник іншомовних слів / За ред. Пустовіт Л.О. — К., 2000.
8. СУМ — Словник української мови в 11-ти томах. — К., 1970-1980.
9. ФУС — Французько-український словник / За ред. Бурбелло Б. І. — К., 1989.
10. Brükner — Brükner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. Wyd. 2. — Warszawa, 1974.
11. LFB — Leksykon finansowo-bankowy / Pod red. W. Jaworskiego. — Warszawa, 1991.
12. NSJP — Nowy słownik języka polskiego / Pod red. E. Sobol. — Warszawa, 2002.
13. PEH — Podręczna encyklopedia handlowa / Pod red. S. Waschki i B. Olszewicza w 3 t. — Poznań, 1931.
14. PS — Praktyczny słownik polsko-rosyjsko-ukraiński. Ekonomia i handel. — Warszawa, 2000.
15. SHZ — Słownik handlu zagranicznego / Pod red. K. Białeckiego. — Warszawa, 1993.
16. SJPSz — Słownik języka polskiego w 3 t. / Pod red. M. Szymczaka. — Warszawa, 1978-1981.
17. SW — Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W. Słownik języka polskiego w 8 t. — Warszawa, 1900-1927.
18. SWO — Słownik wyrazów obcych. PWN. — Warszawa, 1974.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белодед И.К. Интернациональные элементы в лексике и терминологии. — Харьков, 1980.
2. Володина М.Н. Интернациональное и национальное в процессе терминологической номинации. — М., 1993.
3. Головин Б.Н., Кобри Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах. — М., 1987.
4. Д'яков А.С. «Хибні друзі перекладача» в економічній термінології англійської мови // Лінгводиадктичні проблеми викладання іноземних мов на економічних факультетах. — Тернопіль, 1997. — С. 142-143.
5. Д'яков А.С. З досвіду укладання багатомовних тлумачних термінологічних словників економічних термінів // *Vocabulum et vocabularium: Сборник научных трудов по лексикографии* / Под ред. Дубичинского В.В. — Выпуск 4. — Харьков, 1997. — С. 54-55.
6. Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення. Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. — К., 2000.
7. Дячук Т. Семантичні зсуви (розширення і звуження значення) як способи поповнення складу соціально-економічної термінології // *Українська термінологія і сучасність*. Зб. наук. праць. — К., 1998. — С. 125-128.
8. Козловець І. Розвиток української фінансово-кредитної термінології у 20-ті роки XX століття // *Українська термінологія і сучасність*. Зб. наук. праць. — К., 1998. — С. 68-71.
9. Лотка О.М. Англomовна термінологія фінансово-економічних взаємин. Автореферат...канд. філол. наук. — К., 2000.
10. Михайлинин Б.П. Закономірності та особливості формування української ринкової термінології // *Проблеми граматики і лексикології української мови*. Зб. наук. праць / За ред. Грищенка А. П. — К., 1998. — С. 172-186.
11. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство. — Львів, 1994.

12. Покровська О.А. Українська термінологія ринкових відносин. Автореферат...канд. філол. наук. — Харків, 1995.
13. Симоненко Л.О., Соколова С.О. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах. — К., 1993.
14. Стишов О.А. Особливості розвитку лексичного складу української мови кінця ХХ ст. // Мовознавство, 1999. — № 1. — С. 7-21.
15. Українська мова: Енциклопедія. — К.: Українська енциклопедія, 2000.
16. Czamara A. Leksykalne zapożyczenia z języka angielskiego w polskim polu wyrazowym handlu i usług // Poradnik Językowy, 1996. — Z. 5-6. — S. 23-30.
17. Ożóg K. Polszczyzna przełomu ХХ і ХХІ wieku. Wybrane zagadnienia. — Rzeszów, 2001.

Д. Будняк

СЕМАНТИЧЕСКИЕ РАСХОЖДЕНИЯ В ОТДЕЛЬНЫХ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИХ ГРУППАХ

Функционирование русского языка в близкородственном окружении имеет ряд особенностей лингвистического плана. Основные из них заключаются в том, что в результате взаимодействия близкородственных языков появляются прямые, непосредственные двусторонние заимствования, а главное — возникает фактор творческого возбуждения и активизации собственных внутренних возможностей в одном из языков под воздействием другого. К особенностям взаимодействия близкородственных языковых систем относится большая или меньшая, зависящая от ряда внутренних и внешних факторов, проницаемость практически всех уровней. Наиболее выразительно эта проницаемость проявляется в устных формах речи. Так, при частом переключении с одного языка на другой в речи лиц, недостаточно твёрдо и совершенно владеющих языковыми нормами, обычно возникает явление, которое в языкознании получило название интерференции. Наиболее простым проявлением интерференции оказывается отклонение от норм данного языка, вызванное воздействием на него другого языка.

Одной из наиболее важных проблем исследования функционирования русского языка в близкородственном языковом окружении является изучение процессов воздействия этого окружения как на письменную, так и на устную русскую речь. Механизм этого воздействия наиболее отчётливо выступает на фоне сравнительно-сопоставительного анализа лексико-семантического уровня русского, украинского и польского языков. Сопоставительное изучение основных лексико-семантических и тематических групп слов русского, украинского и польского языков позволяет выделить весьма значительный общий лексический фонд этих языков. К нему обычно относят не только идентичные слова, но и слова с общими корнями (или основами) и специфическим фонетическим и словообразовательным оформлением.

Общий лексический фонд русского, украинского и польского языков включает в свой состав многие слова, употребляемые для наименования жизненно важных реалий, действий, явлений, признаков и т. д., например названия реалий неживой природы: *земля* — *земля* — *ziemia*; *река* — *ріка* — *rzeka*; атмосферных явлений: *дождь* — *дощ* — *deszcz*; *снег* — *сніг* — *śnieg*; небесных светил: *Марс* — *Марс* — *Mars*; *Меркурий* — *Меркурій* — *Mercury*; деревьев, овощей, злаков: *дуб* — *дуб* — *dąb*; *яблоня* — *яблуня* — *jabłoń*; *ячмень* — *ячмінь* — *jęczmień*; домашних животных и зверей: *конь* — *кінь* — *koń*; *коза* — *коза* — *koza*; *лиса* — *лисиця* — *lis*; *заяц* — *заєць* — *zając*; птиц: *орёл* — *орел* — *orzeł*; *синица* — *синиця* — *sikora*; *дятел* — *дятел* — *dzięcioł*